

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора **ПРИМИ Раїси Миколаївни**
на дисертацію **НАГОРНОЇ Катерини Володимирівни**
на тему: **«Формування інноваційної компетентності бакалаврів
з соціальної роботи у процесі професійної підготовки»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність обраної теми. Дисертація К. В. Нагорної в реаліях сучасного вектору соціальних проблем, спричинених військовою агресією росії, економічною нестабільністю, низьким рівнем життя, переміщенням населення та втратою ним засобів для існування, з одного боку, та активною цифровізацією суспільства й соціальної сфери, міжнародної інтеграції, з іншого, не викликає сумніву як ключове завдання закладів вищої освіти. Цей процес інтенсифікується також важливістю на законодавчому рівні посилення якості підготовки фахівців із соціальної роботи, пов'язаної з необхідністю формування у них компетентностей відповідно до існуючих вимог роботодавців, саме у напрямі формування здатності до створення інновацій через проєктування, впровадження нових технологій з урахуванням нових викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561) та відповідно до наукового напрямку кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Професійна підготовка соціальних працівників до роботи з інформування населення, постраждалого від надзвичайних ситуацій» (номер державної реєстрації 0118U003804).

До **найбільш суттєвих наукових результатів, які містяться в дисертації**, варто віднести те, що в ній *вперше* розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці у ЗВО, що комплексно поєднує у собі науково-методологічний, організаційно-діяльнісний та оцінювально-результативний блоки, котрі відображають цілісну систему формування інноваційної компетентності у процесі навчання; схарактеризовано зміст та структуру інноваційної професійної діяльності бакалаврів з соціальної роботи; визначено педагогічні умови формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи

у професійній підготовці у ЗВО (перманентне забезпечення інтеграції інновацій у зміст освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з соціальної роботи; цілеспрямоване застосування інтерактивних освітніх технологій, інформаційно-комунікаційних засобів у цілісному поєднанні з навчальними завданнями творчого і дослідницького характеру; системна організація індивідуальної та спільної навчальної роботи здобувачів освіти із реалізацією етапів вивчення, розроблення та впровадження інновацій у соціальну сферу) та шляхи їх реалізації.

Нам видається **науково цінним** також те, що здобувачі вдалося уточнити зміст понять «інноваційна професійна діяльність», «інноваційна професійна діяльність бакалавра з соціальної роботи», «інноваційна компетентність»; компонентів інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практично-діяльнісний, рефлексивний); критеріїв (мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний та творчо-креативний), показників та рівнів (низький, середній, достатній, високий) сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи; сформулювати визначення поняття «інноваційна компетентність бакалавра з соціальної роботи» як багаторівневого інтегрованого утворення на основі об'єднання мотиваційних, рефлексивних, когнітивних та діяльнісних компонентів, які формують його якість, що виявляється у здатності і готовності до здійснення інноваційної діяльності у межах виконання професійних завдань у сфері соціальної роботи, і засновані на організації досліджень, створенні й впровадженні інновацій через застосування відповідних методів, методик, засобів, технологій та форм; удосконалити зміст та методику підготовки фахових молодших бакалаврів соціальної роботи (запровадження комплексу навчальних завдань проєктного характеру до змісту освітніх компонентів («Теорія і практика соціальної роботи», «Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю», «Соціальне лідерство та командоутворення», «Моніторинг у соціальній роботі», «Соціальне проєктування», навчальних і виробничих практик); завдань для науково-дослідницької роботи; методів та методик проведення навчальних занять з використанням інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій (проблемне та кооперативне навчання, кейс-метод, метод проєктів, ділові ігри, мозковий штурм, World Café, портфоліо, SWOT-аналіз); розроблення діагностичного інструментарію для встановлення рівнів сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні, опублікованих працях. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується логікою презентації наукового апарату дослідження: об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, що віддзеркалює сутність і змістове наповнення ключових понять й дозволяє цілісно уявити авторське

бачення розв'язання окресленої проблеми, її алгоритм, інструментарій, способи інтерпретації одержаних результатів, репрезентативністю джерельної бази, апробацією дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст рецензованої роботи свідчить про ґрунтовне опрацювання дослідницею проблеми, виваженість її аналізу, творче застосування загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що дало можливість досягти поставленої мети і розв'язати систему теоретичних і прикладних завдань.

Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів полягає у розробленні та впровадженні в освітній процес ЗВО авторської моделі формування інноваційної компетентності бакалаврів із соціальної роботи та методичних рекомендацій до проведення практичних занять із дисципліни «Теорія і практика соціальної роботи» для студентів спеціальності І.10 «Соціальна робота та консультування». Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення теоретичних і методичних засад формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи; підготовки посібників, програм освітніх компонентів; у системі післядипломної педагогічної освіти; у професійній діяльності педагогічного персоналу ЗВО.

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих наукових працях. Результати дисертаційного дослідження опубліковано у 16 наукових працях, з яких стаття у науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 9 тез наукових доповідей.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Рецензована дисертація чітко структурована, включаючи анотації (українською та англійською мовами), вступ, три розділи, висновки і список використаних джерел (187 найменувань), додатки. Загальний обсяг роботи становить 284 сторінки. Дисертація містить 9 таблиць та 32 рисунки.

Безумовного схвалення заслуговує обрана дисертанткою логіка викладу змісту та основних результатів дослідження. *Структура дисертації* відповідає меті та завданням дослідження, що дало змогу забезпечити логіку в подачі матеріалу та його змістову завершеність. У *вступі* здобувачкою комплексно представлено науковий апарат дослідження: обґрунтовано актуальність обраної теми, чітко сформульовано мету та систему завдань дослідження, визначено інструментарій наукового пошуку. Належним чином розкрито наукову новизну отриманих результатів та їх теоретико-практичне значення для педагогічної науки і практики. Коректно представлено результати апробації результатів дослідження та перелік публікацій за темою дисертації, окреслено структурні компоненти роботи та її загальний обсяг.

Перший розділ засвідчує глибину теоретико-методологічної підготовки здобувачки, що виявляє особливу ретельність під час висвітлення формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи як сучасної проблеми підготовки фахівців соціономічних професій, розкриття змісту та структури інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи, практики формування інноваційної компетентності майбутніх фахівців у професійній підготовці, методологічних підходів у формуванні інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи в професійній підготовці.

Особливу наукову цінність, на наш погляд, становить розроблена дисертанткою концептуальна модель врахування інноваційної спрямованості у змісті підготовки фахівців, яка відображає комплексне об'єднання двох блоків – організації освітнього процесу й етапів інноваційної професійної діяльності та навчальної роботи.

Обґрунтованим видається авторське узагальнення стосовно того, що інноваційна спрямованість у змісті підготовки фахівців – це спеціальне застосування в освітньому процесі необхідних складових, що забезпечують формування здатності та готовності до подальшої інноваційної професійної діяльності та роботи з інноваціями, які вибудовуються на основі інтеграції у зміст освіти сучасних ідей, розробок, з урахуванням тенденцій та перспектив розвитку галузі, а також реалізації навчальної діяльності здобувачів освіти до розроблення та впровадження інновацій.

Привертає увагу вираженість авторської позиції щодо окреслення сучасних провідних (світових та національних) практик формування інноваційної компетентності фахівців, зокрема й фахівців з соціальної роботи, у професійній підготовці, що дозволило виокремити визначальні напрями організації освітнього процесу, а саме: спрямованість методики навчання на розвиток навчальної діяльності студента на основі виконання завдань, що засновані на проєктній діяльності, організацію професійної підготовки фахівців через застосування технологій інтерактивного навчання; широке залучення студентів до спільної інноваційної діяльності у ЗВО та за його межами; застосування в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій та реалізацію змішаного навчання; використання проєктно-орієнтованого навчання; дизайн-мислення, STEM- та STEAM-освіти, цифрових освітніх технологій, застосування інкубаторів інновацій і стартап-шкіл, менторство та коучинг.

Другий розділ презентує ґрунтовний рівень теоретико-методичної підготовки здобувачки щодо обґрунтування педагогічних умов формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки та шляхів їх реалізації; розроблення моделі формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці ЗВО; визначення методики формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у ЗВО.

До безсумнівних позитивів слід віднести розроблену дисертанткою модель формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці ЗВО, що акумулює три блоки (науково-методологічний, організаційно-діяльнісний, оцінювально-результативний), які віддзеркалюють запропоновані складники організації освітнього процесу, націленого на формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи.

Імпонує авторська позиція щодо виокремлення педагогічних умов формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки: цілеспрямоване застосування інтерактивних освітніх технологій, інформаційно-комунікаційних засобів у цілісному поєднанні із навчальними завданнями творчого і дослідницького характеру; перманентне забезпечення інтеграції інновацій у зміст освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з соціальної роботи; системна організація індивідуальної та спільної навчальної роботи здобувачів освіти із реалізацією етапів вивчення, розроблення та впровадження інновацій у соціальну сферу.

До безумовних позитивів відносимо спроектовану авторкою методику формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у ЗВО, що складається із застосування таких методів навчання: інтерактивних (метод проблемного навчання, кейс-метод, мозковий штурм, метод проєктів, ділові ігри, World Café, метод кооперативного навчання); проєктно-дослідницьких методів (методи науково-дослідницької роботи студентів, метод стартап-проєктів, інноваційні лабораторії); рефлексивно-оцінювальних методів (портфоліо, SWOT-аналіз); цифрових та технологічних методів (віртуальні та доповнені середовища, онлайн-курси та вебінари, гейміфікація).

Третій розділ засвідчує високий рівень проведення здобувачкою дослідницько-експериментальної роботи. Відмітимо вияв належної наукової ерудиції К. В. Нагорної щодо виокремлення й характеристики динаміки критеріїв сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи (мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, творчо-креативний), а також виокремлення показників у розрізі кожного з них.

Видається обґрунтованою наукова позиція здобувачки щодо поетапного проведення експериментального дослідження, логічно й послідовно викладеного перебігу формувального етапу педагогічного експерименту.

У дисертації приваблює фаховий підхід дисертантки щодо ретельної експериментальної оцінки перевірки динаміки сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи за всіма критеріями, що підтвердило дієвість запропонованої авторської моделі формування інноваційної компетентності бакалаврів із соціальної роботи в професійній підготовці у ЗВО.

Висновки до дисертації є досить інформативними, розкривають зміст теми та висвітлюють послідовне виконання завдань дослідження.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації. Аналіз тексту дисертації дає підстави зробити висновок, що здобувачка дотрималася загальних вимог академічної доброчесності. В основному тексті авторкою оформлено покликання на використані наукові праці, періодичні видання, документи тощо. Анотація відображає поетапність вирішення мети і завдань дисертації.

Дискусійні положення і зауваження до змісту дисертації. Попри відзначений позитив, віддаючи належне ерудиції дисертантки, у контексті наукової дискусії, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження:

1. У підрозділі 1.3 дисертації, на нашу думку, авторкою достатньо змістовно презентовано сучасний науковий дискурс щодо формування інноваційної компетентності, але у наступних підрозділах роботи деякі провідні практики не враховані у реалізації авторської моделі, зокрема, менторство і коучинг.

2. Нам видається, що трактування представлених у дисертації педагогічних умов формування інноваційної компетентності є дещо ускладненим, переобтяженим мовностилістичними конструкціями.

3. У підрозділах роботи інколи зустрічаються повтори тлумачень деяких понять, зокрема, визначення значення, сутності та структури інноваційної компетентності, які варто виключити із тексту дисертації.

4. Уважаємо, що в роботі подекуди бракує чіткої авторської позиції стосовно розуміння відмінностей у поняттях «фахівець із соціальної роботи» та «бакалавр із соціальної роботи».

5. Хочемо зауважити, що в додатку до дисертації відсутній список публікацій здобувачки за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.

6. Виклад матеріалу дисертаційного дослідження загалом відповідає науково-академічному стилю, однак авторці не вдалося уникнути окремих орфографічних, пунктуаційних та технічних огріхів.

Водночас стверджуємо, що висловлені зауваження мають здебільшого характер побажань, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження, загального позитивного враження від дисертації, у рамках якої запропоновано нове вирішення проблеми формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки.

Висновок. Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження на тему: «Формування інноваційної компетентності

бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки» є самостійним та завершеним, має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її авторка Нагорна Катерина Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

**Офіційний опонент завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор педагогічних
наук, професор Раїса ПРИМА**